

IN MEMORIAM

Pere Anguera i Nolla, historiador

Josep Maria Roig Rosich
UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGLI

El 4 de gener de 2010 moria a Reus Pere Anguera Nolla, tenia 56 anys. Molts perdiem un reusenc, un historiador, un professor, un activista cultural i cívic i un amic.

Les relacions personals ara i aquí importen poc, però no puc evitar de recordar alguns aspectes: l'estimació que tenia per la seva immensa biblioteca, enamorat dels llibres com ningú (la seva esposa, Mercè Costafreda, va tenir el gran encert de regalar-li'n un sobre ell pel seu cinquantè aniversari!), sentia una gran gelosia dels seus i dels seus temes de recerca; malgrat tot, sempre va estar obert a ajudar i a potenciar gent jove que es volgués dedicar a la història; la sornegueria amb què t'ensenyava un llibre o un document gairebé únic que havia trobat; el goig amb què ens intercanviàvem llibres en cada trobada (i si ja el tenia, deia: «L'agafo per al Centre de Lectura.»); la seva gran capacitat de treball; coneixedor com ningú dels personatges i els fets del Baix Camp, ell era la referència ineludible en aquests temes; el bon gourmet i bon conversador que sempre va ser; persona pragmàtica i polèmica, amable, seriosa, crítica i irònica, amb un caràcter, de vegades, esquerp, sorneguer, sec, quan tractava temes que per a ell eren importants; obert i explícit pel que fa a les seves conviccions

socials i polítiques, cosa que no va ser un obstacle perquè tingués molts amics de les més diverses tendències... Ben bé es pot dir d'ell que personalment era de pedra picada.

Historiogràficament diria que es va dedicar sobretot a tres grans temes: la història local i comarcal, la catalanitat com a període previ al catalanisme polític i, darrerament, els símbols nacionals de Catalunya.

Va començar, i va continuar durant molts anys, amb els estudis locals, renovant-los metodològicament i potenciant-los des de la direcció dels *Plecs d'història local*. Poques ciutats com Reus disposen de l'abundància i la qualitat d'estudis que aquesta ciutat té; de poques en sabem tan bé l'entramat polític, cultural i econòmic, els seus personatges i institucions, com de la capital del Baix Camp i els seus entorns. La seva era una història local desacomplexada, és clar que cal tenir en compte que estudiava la que a finals del XIX i principis del XX era la segona ciutat de Catalunya i l'àmbit li permetia fer tant síntesis temàtiques globals com estudis particulars i minuciosos. Era conscient que el que feia estava inserit en un tot més global però que hi podia aportar matisos, suggeriments o nous enfocaments que podien haver passat desapercebuts. El despertar que va comportar la seva tasca en molts àmbits culturals i polítics de Reus fou el que Ramon Amigó anomena la «revolució anguerista».

L'altre gran tema fou, manllevant un títol seu, els precedents del catalanisme, l'estudi de la catalanitat preconscient o conscient, com a base o esglauó bàsic del catalanisme polític. Va estudiar minuciosament els usos socials i literaris de la llengua —sense confondre mai llengua amb catalanisme— de finals del XVIII i sobretot de la primera meitat del XIX, per mostrar-nos una continuïtat lingüística que havia estat descuidada o havia passat desapercebuda; continuïtat en les classes populars, no pas en l'alta burgesia o classes dirigents, i defensada, sobretot, pels sectors liberals progressistes no pas pels conservadors o carlins. Serà sobre aquest substrat o punt de partida que es podrà produir la Renaixença, és a dir, l'apropiació del català per alguns sectors intel·lectuals i burgesos. Com es pot veure, situo en aquest bloc el seu estudi sobre el primer carlisme, ja que una de les tesis importants i renovadora que hi defensa és la no-catalanitat política d'aquest sector.

No és tan sols la llengua, tanmateix, el que ocupa Pere Anguera en aquesta recerca, sinó també l'aparició o l'existència entre els catalans d'una

consciència diferenciada de la resta de l'Estat i, per tant, mereixedora d'un reconeixement específic. Cronològicament ho fa en un moment particularment difícil, ja que coincideix amb el sorgiment d'un sentiment espanyolista vertebrat entorn de la Guerra del Francès i que seguirà més endavant amb l'intent d'implantació d'un Estat espanyol que es voldrà modern i eficaç. I per esbrinar aquest aspecte no solament llegirà testimonis catalans, sinó que recorrerà a veus forasteres —espanyoles i estrangeres— per conèixer com veien els catalans, i obtindrà uns resultats tant sorprenents com útils. A ell devem, doncs, el coneixement, la datació i l'anàlisi d'un protocatalanisme social, sociològic, cultural i prepolític que permet explicar la Renaixença no com un fenomen espontani o interessat sinó gestat en el monolingüisme popular durant un bon període de temps, i també en la consciència de les llibertats perdudes el 1716, però no d'unes llibertats abstractes sinó ben concretes, com ara poder deslliurar-se de les quintes, la pèrdua del dret civil propi o la no-participació en el govern municipal, entre moltes altres.

Els seus llibres, sempre molt ben documentats, es caracteritzen també per l'abundant ús que fa de fonts literàries, sobretot de literatura popular, que ell coneixia molt bé. Fulletons, pamflets, sainets, poesies, la majoria anònims o quasi, apareixen citats als seus llibres de manera tan abundant com els documents d'arxiu, i sobre els quals aplicava una lectura intel·ligent, càustica, penetradora. Fou sempre un lector fi, atent i amatent. Sabia extreure dels textos no solament la literalitat del seu significat sinó també tot allò que implicaven o vehiculaven de manera implícita.

La tercera temàtica —que no és sinó un altre vessant de l'anterior— és l'estudi dels signes i símbols de la identitat nacional catalana, més enllà de la seva singularitat folklòrica. Malauradament és un àmbit que ha deixat inacabat, malgrat que les seves últimes obres i les publicades pòstumament s'integrin totes dins d'aquest apartat. Desmentint Hobsbawm i Joan Lluís Marfany, Pere Anguera posa en evidència un fet obvi: Catalunya no ha hagut d'inventar-se una tradició o uns símbols, el que ha fet és assumir-los col·lectivament i dotar-los d'una significació política útil i mobilitzadora. Si en el tema anterior ens explicava com s'havia passat de llengua del poble a llengua nacional, ara refà la trajectòria que s'ha seguit perquè les tradicions i els símbols evolucionessin d'elements populars a referents nacionals. Ben bé es pot dir que tancava un cercle o argumentava, en el fons, un mateix assumpte.

En aquesta obligada aproximació esquemàtica i urgent és evident que bastants aspectes n'han quedat fora, com ara el Pere Anguera biògraf, el teòric que reflexiona sobre la historiografia catalana coetània, el divulgador i autor d'obres de síntesi, etc. Analitzar tota la seva obra, tan variada i temàticament heterogènia i tan abundant —José Manuel Cuenca el qualifica de «ploma fluvial» al llibre *Historia de la historiografía española*—, és una tasca en bona mesura inabastable. Per aquesta raó i per no fer feixugues aquestes notes ni tan sols he volgut anar esmentant els diversos títols dels seus llibres en cada apartat. Sí que voldria afegir, però, unes breus notes finals. Els llibres de Pere Anguera eren llibres militants, bel·ligerants, gens asèptics; estan molt ben escrits, amb un vocabulari clar i precís; sabia trobar uns títols esplèndids, extraordinàriament definits, explícits i estètics (*A l'ombra de l'estel blanc; Menjacapellans, conservadors i revolucionaris; A bodes em convides; Déu, rei i fam...*) i, finalment, escrivint des del Baix Camp, va aportar una mirada policèntrica a la historiografia catalana que sempre ha estat —i encara és— absolutament necessària.

Tots plegats hem perdut un historiador que trobarem a faltar.